एकाइ २ · साकार सपना

अध्ययन टिपोट

BLE मा कस्तो प्रश्न सोधिन्छ

- **CDC को तालिका एकाइ होइन, सिप जाँच्छ:** शब्दभण्डार ६ · वर्णविन्यास ३ · भाषिक संरचना ७ · पठन बोध ७ · बुँदा टिपोट र सारांश लेखन ४ · निर्देशित रचना ३ · व्यावहारिक लेखन ३ · भाव विस्तार/व्याख्या ३ · पाठगत बोध ९ · निबन्ध लेखन ५
- **शब्दार्थ (२):** चार शब्द (मौलिक ३, आगन्तुक १): सेक्रेटरी, राइफल
- **शब्द पहिचान (२):** पर्यायवाची
- **वाक्य सम्पादन (२):** दीर्घ ई, ह्रस्व इको अशुद्धि
- **शब्दवर्ग (२):** रेखाङ्कित विशेषण, क्रियापद
- **वाक्य परिवर्तन (३):** प्रेरणार्थक बनाउने; सामान्य र प्रेरणार्थक धातु
- **बुँदा टिपोट, सारांश (४):** सय शब्दसम्मको अंशबाट चार बुँदा, एक तिहाइमा सारांश
- **निर्देशित रचना (३):** बुँदाबाट कथा
- **व्याख्या (३):** ‘पहाडमा मानिसले मात्र होइन…’
- **पाठगत बोध (४, ५):** समीक्षात्मक लामो उत्तर; अंशबाट
  - घटना
  - पात्र
  - सन्देश

पाठको सार

- **कथाकार:** गणेशप्रसाद भट्टराई; **विधा:** ऐतिहासिक कथा
- **विषय:** जयप्रकाश मल्लले माग्दा आएको कप्तान किनलकको अङ्ग्रेज फौज सिन्धुलीमै रोकिएको घटना
- **साकार सपना** = पूरा भएको सपना; **नेपाल खाल्डो** = काठमाडौँ उपत्यका; **गौराङ्ग** = गोरा, अङ्ग्रेज
- तीन मल्ल राज्य:
  - कान्तिपुर
  - ललितपुर (पाटन)
  - भक्तपुर (भादगाउँ)

कथा अंश अंश

- **खतराको घन्टी:** कीर्तिपुर, लुटिकोट, मुडिखुकोट गोरखाको हातमा; जयप्रकाशले रणजित मल्ल र ललितपुरका मन्त्रीलाई **गुह्येश्वरीको पाटीमा** बोलाए; धर्म भाके
- **पादरीको सल्लाह:** केपुचिन पादरी: अङ्ग्रेजसँग सहयोग माग; फकिर रामदास, उमदा पत्र लिएर **बेतिया** (वाणिज्यदूत गोल्डिङ)
- **गोल्डिङको हिसाब:** हरेक सोचमा ‘हामीलाई के फाइदा’
  - मल्लले गुन मान्ने
  - युद्धको खर्च मल्लकै
  - चीनसम्म व्यापार सजिलो
  - कम्पनीको खर्च छैन
- **दूतको जानकारी:**
  - उपत्यकामा गोरखाका करिब २,००० सैनिक
  - पटनाबाट ९६ कोस
  - ११ ठाउँमा बास
  - वर्षामा धेरै सैनिक खेतीमा
- **सिफारिस:** नसघाए कम्पनीलाई हानि; तिब्बत हुँदै चीनसम्म व्यापार; बिस्तारै नेपाल खाल्डो नै आफ्नो → दश दिनपछि कमिटीको आदेश रम्बोल्डलाई
- **पृथ्वीनारायणको तयारी:** जासुसबाट खबर; सिन्धुलीगढीमा वंशु गुरुङ, वीरभद्र उपाध्याय; वंशराज पाण्डे, श्रीहर्ष पन्तको थप सेना
- **धम्कीको पत्र:** रम्बोल्ड: नाकाबन्दी हटाऊ, नत्र शत्रु; पत्र च्यातेर अँगेनामा; ‘सिन्धुलीमै सखाप पार्छु’
- **सिन्धुलीको तयारी:** किनलकसँग करिब २,४०० सिपाही, मध्य वर्षामा; रामदास वैरागीले बाटो देखाउने; रसदपानी खाली गरेर पौवागढी; सिस्नाको घारी, अरिङ्गाल, बच्छिउँका गोला
- **पौवागढीको लडाइँ:** कुहिरो, किरा; निस्फिक्री अफिसर; साँझ ढुङ्ग्रेबास र पौवागढीबाट आक्रमण; हतियार बोक्ने भरिया अगाडि, हतियार झिक्नै नपाएको; मातेका दुई **अर्नाका सिङमा राँको**, अरिङ्गाल, सिस्ना → भागाभाग
- **जित:** करिब ३०० राइफल भेटिए; १,७०० जति हताहत (मरेका र घाइते); किनलक करिब ८०० सैनिकसहित जनकपुर; ‘जनावर, किरा, बिरुवा पनि लड्दा रहेछन्’; रम्बोल्डले थप सेना पठाएनन्
- **अन्त्य:** ‘मेरो सपना तिमीहरूले पूरा गऱ्यौ’; श्रेय सेनालाई, विजयको रातो टीका

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
https://science-playground.com/learn/grade-8-nepali/sakar-sapana

कथाका तत्त्व

तत्त्व	यस कथामा
कथानक	जयप्रकाशको डर → पत्र, सिफारिस, धम्की → सिन्धुलीको लडाइँ (चरम उत्कर्ष) → टीका
पात्र	मुख्य: पृथ्वीनारायण, जयप्रकाश, गोल्डिङ, किनलक, वंशु गुरुङ; सहायक: पादरी, उमदा, रामदास, रम्बोल्ड, द्वारे
परिवेश	वि.सं. १८२४ तिर; गुह्येश्वरी, बेतिया, पटना, कीर्तिपुर, सिन्धुली; वर्षा, कुहिरो, जङ्गल
संवाद	छोटा, चरित्र खोल्ने: गोल्डिङको मनको कुरा, राजाको चुनौती, किनलकको पत्र
दृष्टिविन्दु	तृतीय पुरुष, सबै थाहा पाउने लेखक
भाषाशैली	सरल, चित्रात्मक; जुरुक्क, थचक्क, स्वाट्टै, ढक्क; खतराको घन्टी, आगोसँग खेल्नु
उद्देश्य	गोरखाली सेनाको वीरता, चातुर्य; राष्ट्रिय गौरव

सन्देश

- भूगोल चिनेर, पहिल्यै तयारी गरेर, मिलेर लडे सानो शक्तिले ठुलो शक्ति रोक्न सक्छ
- स्वार्थले आउने बाहिरी शक्तिमा भर पर्दा देशकै हानि
- जासुसी, योजना, रसदले परिणाम बदल्छन्
- निस्फिक्री हुनु खतरनाक; असल नेताले जितको श्रेय काम गर्नेलाई

शीर्षक: सुरुमा राजाको सपनाको कुरा, अन्त्यमा 'मेरो सपना...पूरा'; बिचका घटना सपना साकार बनाउने प्रयास → सार्थक

तीन बुद्धि

- **गोल्डिङ:** व्यापारी (हरेक कुरामा नाफा, खर्च)
  - **स्वार्थी, चलाख:** दया होइन, नाफा
  - **महत्त्वाकाङ्क्षी:** बिस्तारै नेपाल खाल्डो नै आफ्नो
  - **होसियार:** सैनिक, दुरी, हतियार सोधेर मात्र निर्णय
  - **घमन्डी, देखावटी:** दूतलाई भुइँमा बसाउने; नबुझेको पत्र बुझेको भाव
  - **भावुक:** जोसमा टेबुल ठोक्ने
- **पृथ्वीनारायण:** नेतृत्व (जासुस, पहिल्यै सेना, नडराउनु, श्रेय बाँड्नु)
- **वंशु गुरुङ:** सिकारी (जङ्गल, जनावर, किराको ज्ञान)

शब्दार्थ

धर्म भाक्नु / पाटी: देवताको नाम लिएर वाचा गर्नु / बटुवालाई सित्तैँ बास बस्ने ठाउँ

वाणिज्यदूत / तैनाथ: व्यापारको कामका लागि पठाइएको प्रतिनिधि / काममा तयार राखिएको

कृतज्ञ / श्रेय: गुन मान्ने / कामको जस

नाकाबन्दी / रसदपानी: नाका बन्द गरी सामान रोक्ने काम / खानेकुरा र आवश्यक सामान

सातोपुत्लो / बेहोरा: होसहवास / घटनाको विवरण

सिफारिस / प्रभुत्व: लिखित वा मौखिक अनुरोध / हैकम

सखाप / घारी: बाँकी नरहने गरी सिद्ध्याउने काम / झाडीको बाक्लो झुप्पो

धोको / निस्फिक्री: मनको ठुलो इच्छा / निश्चिन्त भएर

अर्ना / राँको: जङ्गली भैँसी / बलेको आगोको मुस्लो

जासुस / हताहत: लुकेर शत्रुको खबर बुझ्ने / मारिएका र घाइते भएका

सल्लाह / चौतारी: राय, सुझाव / बाटामा बरपिपलको वरिपरि बस्न बनाइएको ठाउँ

- **आगन्तुक शब्द:** अर्को भाषाबाट आएका
  - सेक्रेटरी
  - कम्पनी
  - गभर्नर
  - राइफल
  - ब्यारेक
  - टेबुल
  - अनर
  - सिफारिस (फारसी)
- **पर्यायवाची:** अर्थ उस्तै, रूप फरक; प्रयोग ठ्याक्कै एउटै होइन
  - अचानक: एक्कासि, अकस्मात्
  - आरम्भ: सुरु, प्रारम्भ
  - ईर्ष्या: इख, डाह
  - ऋषि: मुनि, तपस्वी
  - जगत्: संसार, विश्व
  - उपहार: कोसेली, सौगात
  - ढोका: द्वार, दैलो
  - उचित: उपयुक्त
  - सुनसान: एकान्त
  - क्रोध: रिस
  - उद्यान: बगैँचा
  - चलाख: बाठो
  - आभूषण: गहना
  - हावा: पवन
  - सैनिक: सेना
  - हस्त: हात
  - तारिफ: प्रशंसा
  - स्वप्न: सपना
  - जित: विजय
  - चिह्न: प्रतीक
  - लाल: रातो
- जोडा मिलाउँदा एउटा शब्द बढी दिइन्छ (पहाड)

व्याकरण

विशेषण: नाम वा सर्वनामको विशेषता बताउने; **विशेष्य:** जसको बताइएको (रातो चोलो)

प्रश्न	बताउँछ	उदाहरण
कस्तो?	गुण, रङ, स्वाद	बलियो सिपाही
कत्रो?	आकार	अग्लो गढी
कति?	सङ्ख्या, परिमाण	चार जना, धेरै सिट
कुन?	छुट्याउने	त्यो बस, पहिलो पत्र
कसको?	कसको हो	मेरो भाइ

- प्रायः नामअगाडि; पछि पनि (बस **ठुलो** छ); विशेष्यअनुसार रूप: रातो चोलो, राता चोला, राती गाई
- **नयाँ, पुरानो:** काम हेर्ने; दुईमध्ये चिनाउन आए 'कुन'

भेदक र भेद्य: सुमनका (भेदक) दाजु (भेद्य); 'कसका?' को उत्तर

- पुलिङ्ग एकवचन **-को** (मेरो भाइ)
- स्त्रीलिङ्ग **-की** (मेरी बहिनी)
- बहुवचन, आदर **-का** (सुमनका दाजु)

धातु: -नु हटाउँदा: पढ्नु → पढ्, खानु → खा

प्रकार	बनोट	उदाहरण
सामान्य	प्रत्यय नलागेको	खा, लेख्, जित्, धु
प्रेरणार्थक	धातु + आउ; अरूलाई लगाउने	लेखाउ, जिताउ, खुवाउ
नाम धातु	नाम, विशेषण, क्रियायोगी + आउ, याउ, इ	रोगाउ, मोटाउ, पछ्याउ, बाफि

- **परीक्षण:** आउ हटाउँदा बाँकी
  - धातु (सिक्) → प्रेरणार्थक
  - नाम वा विशेषण (रोग) → नाम धातु
  - 'सघ्' छैन → सघाउ सामान्य
- भाइले चिठी लेख्यो → आमाले भाइलाई चिठी **लेखाउनुभयो**

समापक र असमापक क्रिया

- **समापक:** वाक्य पूरा गर्ने; काल, पुरुष, लिङ्ग, वचन, आदर देखाउने: आउनुभयो
- **असमापक:** अर्को क्रिया कुर्ने
  - -एर, -ई (लिएर, पारी)
  - -दै (हाँस्दै)
  - -दा (हेर्दा)
  - -ने, -न (राख्ने, पुग्न)
  - -एको + नाम (लेखेको किताब)
- **परीक्षण:** त्यहीँ रोक्दा 'अनि?' भन्न मन लागे असमापक
- 'ल्याइएको रहेछ', 'पढिरहेका थिए': दुई शब्द, एउटै समापक

वर्णविन्यास: दीर्घ ईकार

- **तत्समका जहाँ पनि:**
  - ईश्वर
  - निर्जीव
  - तीव्र
  - वीर
  - रीति
  - शीघ्र
  - शीर्षक
  - दीप
- **करण, कृत अगाडि:**
  - एकीकरण
  - सरलीकरण
  - अङ्गीकृत
- **स्त्रीलिङ्ग, तद्भव नाम र विशेषणको अन्त्य:**
  - दिदी
  - जेठी
  - काकी
  - गाई
- **ह्रस्व:** क्रियापदको इन्, इयो (गइन्, गरियो); अव्ययको अन्त्य (पछि, माथि)
- कीर्ति: पहिलो दीर्घ, अन्तिम ह्रस्व

रचना: बुँदाबाट कथा

- बुँदा पढेर सुरु, बिच, अन्त्य छुट्याउने
- खाली ठाउँ भर्ने: को, कहाँ, किन, कस्तो मौसम
- संवाद राख्ने; शीर्षक दिने
- भूत कालमा, पात्रको एउटै आदरमा; अन्त्यमा एक वाक्यको शिक्षा

प्रायः हुने गल्ती

✗ १,७०० सैनिक मरे
✓ हताहत: मरेका र घाइते दुवै

✗ गोल्डिङले साथीको दुःख देखेर सघाए
✓ 'हामीलाई के फाइदा'; आँखा नेपालकै भूमिमा

✗ आउ भएका सबै प्रेरणार्थक
✓ रोगाउ नाम धातु; सघाउ सामान्य

✗ 'ल्याइएको' असमापक
✓ 'ल्याइएको रहेछ' एउटै समापक

✗ किर्ती, कीर्ती
✓ कीर्ति